

Tarihi Köprülerin Kullanımları: Yozgat Örneği, Türkiye

Emine SAKA AKIN

*Yozgat Bozok Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
eminesaka.akin@bozok.edu.tr*

Selahaddin SEZER

*Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat Meslek Yüksekokulu, İç Mekân Tasarımı Programı
selahaddin.sezer@bozok.edu.tr*

ÖZET

Topoğrafyada engellerle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan ulaşım yapısı olan köprüler geçmişten günümüze kadar ticaret, fetih, keşif gibi etkinliklerde yol güzergahlarında önemli roller oynamışlardır. Ancak gelişen/dönüşen dünyada yeni teknikler ve gereksinimler doğrultusunda yol güzergahları, yol/köprü yapım teknikleri değişmiş, yollar genişletilmiş ve bu köprülerin çoğu ulaşım ağı dışında kalarak âtıl duruma gelmişlerdir. Bu çalışma kapsamında Türkiye, Yozgat'ta yer alan farklı dönemlere ait günümüzde bir kısmı varlığını koruyamamış, bir kısmı harabe halinde, bir kısmı ise sağlam durumda olan 21 tarihi taş köprü hem literatür hem de alan çalışması ile incelenmiştir. İncelenen köprülerin bazılarının restorasyonlarının yapıldığı, bazılarının yol güzergahı dışında kalması, kot yükselmesi ya da altlarından geçen suyun kuruması gibi nedenlerle âtıl kaldığı görülmüştür. Bu çalışmada restorasyonu yapıldıktan sonra peyzaj düzenlenmesi ile bulunduğu çevre ile bütünleştirilen ve kent mobilyası haline getirilen Yozgat Bozok Üniversitesi Doğu Kampüsünde yer alan "Tarihi Kemer Köprü" (Armağan Köprüsü) gibi diğer tarihi taş köprülerin günümüz kullanımına yönelik öneriler geliştirmek amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik kentte bulunan tüm tarihi taş köprülerin analizleri yapılarak kent yaşamında kullanımlarına yönelik öneriler geliştirilmiştir. Bu çalışma Anadolu'da sayıları oldukça fazla olan harap durumdaki tarihi köprülerin korunarak geleceğe aktarılmasına örnek teşkil edecek niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Taş Köprü, Koruma, Kent Donatısı, Yeniden Kullanım, Yozgat

Uses of Historical Bridges: The Case of Yozgat, Turkey

ABSTRACT

Bridges, which are transportation structures that connect two sides separated by obstacles in topography, have played an important role in road routes in activities such as trade, conquest and exploration from past to present. However, in the developing/transforming world, road routes, road/bridge construction techniques have changed in line with new techniques and requirements, roads have been expanded and most of these bridges have been left out of the transportation network and become inactive. Within the scope of this study, 21 historical stone bridges in Yozgat, Turkey, some of which have not survived, some of them in ruins and some of them in good condition, belonging to different periods, have been examined with both literature and fieldwork. It has been observed that some of the bridges examined were restored, and some remained idle due to the fact that they were out of the way, the elevation of the elevation or the drying of the water passing under them. In this study, it is aimed to develop suggestions for today's use of other historical stone bridges such as the "Historical Arch Bridge" (Armağan Bridge) located in the East Campus of Yozgat Bozok University, which was integrated with its environment and turned into urban furniture after the restoration was made. For this purpose, all historical stone bridges in the city were analyzed and suggestions were developed for their use in urban life. This study sets an example for preserving and transferring the historical bridges in ruins, which are quite numerous in Anatolia, to the future.

Keywords: Historical Stone Bridge, Conservation, Urban Furniture, Reuse, Yozgat

1. GİRİŞ

Eski dönemlerden itibaren doğanın zorlu şartlarına karşı mücadele veren insanoğlu karşısına çıkan zorlukları aşmak için birtakım yöntemler geliştirmiştir. Engelleri aşmadaki en önemli araçlardan biri de kuşkusuz köprüler olmuştur (Kıraç vd., 2015). Köprü "bir dere, bir nehir veya iki tarafı yüksek bir vadi ve boğaz üzerinden geçmek için kâgir, taş, ahşap, demir, çelik veya betonarme ayaklar ve kemerler üzerine yapılan yol" olarak tanımlanmaktadır (Tunç, 1978).

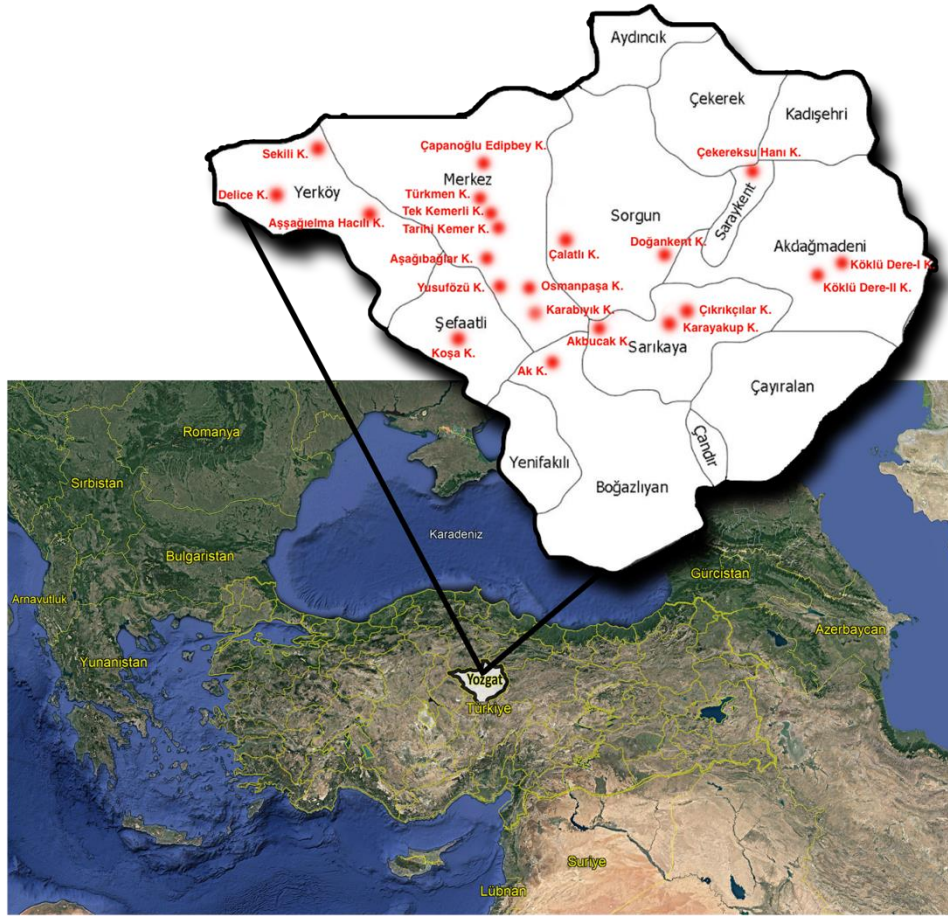
Coğrafi şartlar, zorlu doğa koşulları, giderek artan ticaret yolları ve mühendislik alanlarında ortaya çıkan yeni yöntemler köprü yapım tekniklerinin de gelişmesinde etkili olmuştur. Geçmiş dönemlerde bu yöntemlerden en çok tercih edilen ise taş ve ahşap kullanılarak inşa edilen köprülerdir. Zamana ve doğa koşullarına dayanım açısından taş köprülerin daha çok tercih edildiği bilinmektedir (Tokat vd., 2017). Taş köprü inşasında ortaya çıkan en önemli gelişme ise kuşkusuz kemer kullanımı ile olmuştur. Köprü inşasında kullanılan kemerler bölgesel farklılık gösterse de büyük açıklıklar geçilebilmesine imkan sağlaması adına son derece önemlidir (Gülbüz, 2012). Gülgün Tunç (1978), "Taş Köprülerimiz" adlı eserinde köprüleri uzunluklarına göre "tek gözlü" ya da "çok gözlü" olarak sınıflandırmıştır. Ayrıca köprüleri kendi arasında tabliye durumuna göre "düz köprü" ve "eğimli köprü" olarak da gruplara ayırmıştır.

Kuşkusuz tarihi köprüler de tıpkı pek çok eski yapı gibi turizme, ticarete, mimariye, tarihe ya da kültürel mirasa katkı sağlamaları adına oldukça önemli yapılardır (Ceylan, 2011). Köprüleri sadece iki yakayı birbirine bağlayan ya da bir engeli geçmede kullanılan somut bir yapı olarak görmek eksik bir okuma olacaktır. Tarihi köprülerin fiziki görünürlüklerinin yanında aynı zamanda bir kültür ögesi olarak derin anlamlar ifade ettiği unutulmamalıdır. Geçmiş bugüne bağlayan önemli yapılar olarak karşımıza çıkan bu yapıların korunması son derece önemlidir (Murat vd., 2000).

Genellikle yapıldıkları dönemlerdeki gereksinimleri karşılayacak şekilde inşa edilen yapıların çoğu günümüz ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve âtıl duruma düşmektedir. Bu nedenle tarihi yapıların günümüz ihtiyaçlarına göre yeniden kullanımlarını sağlayarak günlük yaşama dahil edilmeleri önemli bir koruma konusudur. Çünkü yeni işlevlerle tarihi yapıları kullanmak, bu yapıların geleceğe aktarılmasını ve sürdürülebilirliğini sağlayacaktır. Köprü gibi açık, kentsel ya da kırsal alanda bulunan bu tarihi yapılara işlev vererek kullanımlarının sağlanması diğer yapılara göre daha güç görünmektedir. Karayolları Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Tarihi Köprüler Şube Müdürlüğü verilerine göre Türkiye'de 2003-2018 tarihleri arasında envantere kayıtlı 2184 tarihi köprü bulunmaktadır. Bu köprülerden 259 tanesinin yani yaklaşık %12' sinin restorasyonu tamamlandığı bilinmektedir (Karayolları Genel Müdürlüğü, 2018). Bu veriler âtıl durumda olan köprülerin her geçen gün varlıklarını devam ettirebilmede büyük bir risk altında olduklarını göstermektedir. Bu nedenle bu köprülerin ivedilikle tespiti, envanterinin çıkarılması ve uygun işlevlerle onarılması gereklidir. Bu çalışmada ele alınan köprüler kent yaşamına katılımı bağlamında iyi bir örnek teşkil edebilecek Tarihi Kemer (Armağan) Köprüsü bağlamında değerlendirilmiş ve Yozgat kentinde bulunan diğer köprülerde de uygun kullanım önerileri geliştirilmiştir.

2. MATERYAL VE METOT

Yozgat İl sınırları içinde kalan tarihi taş köprüler çalışmanın materyalini oluşturmaktadır. Kentte günümüze gelebilen 21 tarihi taş köprü tespit edilmiştir (Şekil 1). Bu köprülerden altı tanesinin restorasyonu yapılmış ve özgün ya da yeni işlevlerle kullanılmaktadır. Restorasyonları yapılmamış olanların bir kısmı özgün işlevi ile kullanılmakla beraber bir kısmı da âtıl durumdadır.

Şekil 1. Yozgat'ın ve Tarihi Köprülerin Konumu (URL 1)

Bu çalışma kapsamında her köprü literatür ve yerinde incelemelerle ortaya konularak günümüz durumları tespit edilmiş ve kullanımları analiz edilmiştir. Bu köprülerden Yozgat Bozok Üniversitesi Erdoğan Akdağ Doğu Kampüsü'nde yer alan Tarihi Kemer (Armağan) Köprüsü'nün yapılan peyzaj ve çevre düzenleme projesi ile kamusal alanda kullanımına olanak veren yeni işlevi bağlamında diğer köprüler analiz edilerek öneriler geliştirilmiştir.

Bu bağlamda çalışmaya konu olan Yozgat kenti İç Anadolu'nun kuzeydoğusunda yer almaktadır. Günümüz kent merkezinin kuruluşu çok eski dönemlere rastlamamasına rağmen ilçelerinde bulunan antik yerleşmelerden bölgenin Anadolu'da önemli yerleşim alanlarından biri olduğunu göstermektedir. Bölgede Hitit, Frig, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlılara ev sahipliği yaptığı ve bu dönemlere ait pek çok eser olduğu bilinmektedir. Ayrıca doğuyu batıya bağlayan Kral Yolu, Anadolu Selçuklu Dönemi'nin en önemli ticaret güzergahı olan İpek Yolu ve Osmanlı Devleti'nin önemli yolları yine bu bölgeden geçmektedir (Yozgat Kent Tarihi, 2008). Yozgat'ın günümüz kent merkezinin kuruluşu Osmanlı idaresine geçmesi ile 15. yüzyıl da olmuştur. Bu dönemde Bozok sancağı olarak adlandırılan Yozgat'ta 16. ve 17. yüzyılda pek çok isyana ve karışıklıklara sahne olan bölge 18. yüzyılın ikinci yarısında Çapanoğlu hakimiyetine girmesiyle ciddi bir gelişim gösterir. Özellikle 19. yüzyılda seyyahlarının yol güzergahları üzerinde yer alan Yozgat'tan "güzel ve modern bir şehir" olarak bahsetmesi son derece dikkat çekicidir. Yine 19. yüzyılın sonlarına doğru hazırlanan Ankara Salnamelerinde şehirde "12281 hane ve dükkân, 18 cami ve mescit, 3 tekke ve zaviye, 8 medrese, 2 kütüphane, 1 mektep-i rüştiye, 2 erkek, 1 kız 3 ibtidai, 15 sıbyan mektebi" olduğu bilgisi yer almaktadır. Ayrıca seyyahların 19. yüzyıl içinde şehrin nüfusuna dair verdikleri bilgiler kentte yoğun nüfusa ve aktif ticarete olduğunu anlaşılmaktadır (Acun, 2005; Öcal, 2015).

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Yozgat İl sınırları içinde bulunan tarihi köprüler, restorasyon geçirenler ve geçirmeyenler alt başlıklarında incelenmiştir. Restorasyon geçiren tarihi köprülerin bir kısmı özgün işlevlerini sürdürmekte, bir kısmı ise yayalaştırılarak bulundukları yerlerin önemli birer odak merkezleri haline gelmişlerdir. Bu köprülerden bazıları restorasyon sonrası uygun işlevlerle iyi bir şekilde varlığını sürdürürken bir kısmının yetersiz tedbirler ve uygun olmayan kullanımlar nedeniyle her geçen gün giderek yıprandığı tespit edilmiştir. Restorasyon geçirmeyen 15 köprü de yerinde tespit edilmiş ve pek çoğunun oldukça kötü durumda olduğu görülmüştür. Bu kapsamda yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda restorasyon geçirip uygun işlevlerle kullanılmayan ve henüz restorasyon geçirmemiş köprüler için uygun işlev önerileri sunulmuştur.

3.1. Restorasyon Geçiren Tarihi Taş Köprüler

3.1.1. Tarihi Kemer (Armağan) Köprü (Kampüs İçi)

Tarihi Kemer Köprü ya da Armağan Köprüsü olarak isimlendirilen köprü Boğazlıyan-Erkilet yolu üzerinde bulunan Yozgat Bozok Üniversitesi Erdoğan Akdağ Kampüsü içerisinde yer almaktadır. Yaklaşık 28 metre uzunluğunda, 4,5 metre genişliğinde ve 4 metre yüksekliğindeki köprü sarı kesme taştan inşa edilmiştir. Köprü'nün her biri 8 metre genişliğinde ve 2,20 metre yüksekliğinde iki adet basık kemeri bulunmaktadır (Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Köprü'nün her iki cephesinde kemer gözlerinin birleştiği noktada üst kısmı konik, yarım daire formlu mahmuz bulunmaktadır. Köprü'nün üzerinde bir sıra korkuluk duvar bulunmaktadır. Bu duvar birbirine geçme kesme taştan oluşmaktadır. Köprü'nün batı cephesinde yer alan mahmuzun üzerinde yerinde mevcut olmayan kitabesinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Kitabenin yerinde boş beyaz bir mermer bırakılmıştır. Yapılan çalışmalar köprü'nün II. Abdülhamit döneminde 1894-1895'te inşa edildiği anlaşılmaktadır. Kampüs içerisinde bulunan tarihi köprü'nün restorasyonu Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından 2011 yılında yapılarak çevre düzenlemeleriyle birlikte kampüs alanına dahil edilmiştir. Köprü'nün altından geçen suyun kuruması ve yol güzergahının dışında kalması ile âtil kalan köprü restorasyon ve çevre düzenleme projesi ile yeniden işlevlendirilerek kampüs yaşamına dahil edilerek korunmuştur. Günümüzde üniversite içerisinde yaya kullanımına açık olan köprü pek çok kent mobilyasının yer aldığı rekreasyon alanının önemli bir odak noktası konumuna gelmiştir. Böylece bulunduğu alanda özgün kent mobilyası niteliğine dönüştürülerek üniversite öğrencilerinin rekreasyon alanı içinde oldukça yoğun kullanıma sahip olmuştur (Şekil 2).

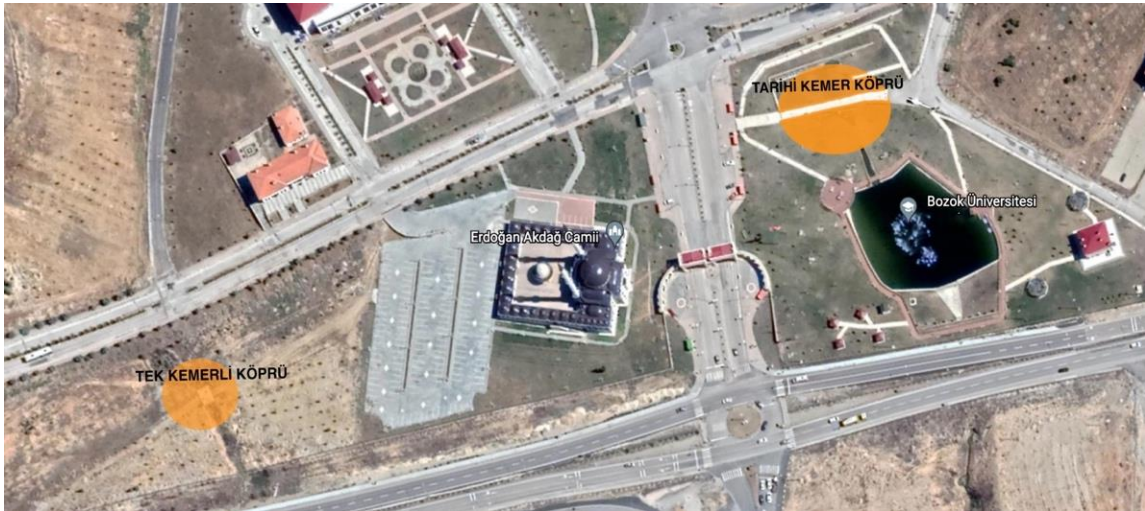
Şekil 2. Tarihi Kemer (Armağan) Köprüsü (S. Sezer, 2021)

3.1.2. Tek Kemerli Köprü (Kampüs İçi)

Tek Kemer Köprü olarak isimlendirilen köprü Boğazlıyan-Erkilet yolu üzerinde, Yozgat Bozok Üniversitesi Erdoğan Akdağ Kampüsü içerisinde yer almaktadır. Yaklaşık 5,50 metre uzunluğunda, 7 metre genişliğinde ve 1,80 metre yüksekliğindeki köprü sarı kesme taştan inşa edilmiştir. Köprü yuvarlak tek kemerli olup, yaklaşık 1,50 metre kemer genişliğine ve 0,80 metre kemer yüksekliğine sahiptir (Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Köprü'nün üzerinde bir sıra korkuluk duvar bulunmaktadır. Bu duvar birbirine geçme kesme taştan oluşmaktadır. Köprü üzerinde kitabe bulunmamaktadır. Ancak yine Kampüs içerisinde yer alan "Armağan Köprüsü" ile olan benzer malzeme ve teknikten dolayı köprü'nün II. Abdülhamit döneminde inşa edilme ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Köprü'nün restorasyonu tamamlanmış olup yaya kullanımına açıktır. Ancak köprü'nün etrafını saran otlar ve bulunduğu bölgede üniversite tarafından henüz bir çevre düzenlemesi yapılmadığı için tarihi köprü'nün henüz rekreasyon alanının önemli bir parçası olduğu söylenemez. Ancak üniversite tarafından Tarihi Kemer Köprü ile bütünleştirilmiş bir çevre düzenleme projesi yapılarak her iki tarihi köprü'nün kampüs hayatının önemli parçası haline getirilebilir (Şekil 3, 4).

Şekil 3. Tek Kemer Köprüsü Restorasyon Sonrasına Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

Şekil 4. Bozok Üniversitesi Kampüs İçerisindeki "Tarihi Kemer Köprü" ve "Tek Kemerli Köprü" (URL 1)

3.1.3. Karabıyık Köprüsü

Karabıyık köprüsü, Yozgat Boğazlıyan yolu üzerinde Karabıyık köyü yol ayrımında, kuzeyinde Kanak Suyu üzerinde yer almaktadır. Yaklaşık 55 metre uzunluğunda olan köprü'nün orta noktasının genişlik 4,5 metredir. Köprü her iki ucunda genişleyerek eni yaklaşık 6 metreye kadar ulaşmaktadır. 6 metre yüksekliğe sahip köprü moloz taş üzerine

düzgün kesme taş kaplama ve yığma olarak inşa edilmiştir. Sivri kemerli köprünün doğu kemerinin açıklığı 7,60 metre diğer iki kemer açıklığı ise 6,60 metredir. Kemer gözlerinin birleştiği noktalarda iki adet üçgen prizma, iki adet yarım daire formlu toplam dört adet mahmuz bulunmaktadır. Karabıyık köprünün kitabesi mevcut olmasa da yapılan araştırmalar köprünün Yavuz Sultan Selim döneminde 1516 yılında Mısır seferi sırasında yapıldığını anlaşılmaktadır (Acun, 1981; Yozgat Kent Tarihi (2008); Erdoğan vd., 2021). Restorasyonu yakın zamanda tamamlanan köprü yayalar ve araçlar tarafından kullanılmaktadır. Günümüzde asıl işlevini sürdüren Karabıyık köprüsü kısa süre önce restore edilmesine rağmen taşıt kullanımından kaynaklı birtakım bozulmalar olduğu gözlenmiştir. Köprünün araç trafiğine kapatılarak yayalaştırılmasıyla kültürel mirasın önemli bir parçası olan köprünün korunması sağlanabilir. Ayrıca köprü çevresinde bulunan mesire alanlarıyla peyzaj ve çevre düzenlemeleri yapılarak bütünleştirilebilir ve Yozgat, Kayseri yol aksında yer alan tarihi diğer yapılar gibi turizme kazandırılması sağlanabilir (Şekil 5).

Şekil 5. Karabıyık Köprüsü Restorasyon Sonrasına Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.1.4. Koşa Köprüsü (Taş Kemerli Köprü)

Koşa Köprüsü Yozgat ili Şefaattli ilçesi merkezinde bulunmaktadır. Aksu ırmağı üzerinde bulunan köprü yaklaşık 35,20 metre uzunluğunda, 7,40 metre genişliğinde ve 5,20 metre yüksekliğindedir. Köprüde üç adet sivri kemer bulunmaktadır. Bu kemerler yaklaşık 4-5 metre genişliğinde, 3-4 metre yüksekliğindedir. Orijinalinde iki gözlü olarak inşa edilen köprünün güney kısmında yer alan üçüncü göz 1965'te betonarme olarak inşa edilmiştir. Belediyenin 1989'da yapmış olduğu restorasyon sırasında beton olan bu kısım taş kaplanmıştır. Köprünün batı cephesinde iki adet yuvarlak mahmuz bulunmaktadır. Yine köprünün batı cephesinde yer alan mahmuzun üzerinde mermer bir kitabe bulunmaktadır. Bu kitabeye göre köprü H-1322 (1906) da tamirat geçirmiştir (URL 2; Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Şehir merkezinde bulunan tarihi köprünün restorasyonu yakın zamanda tamamlanarak araç trafiğine kapatılmıştır. Günümüzde sadece yaya ve bisiklet kullanımına verilen köprü işlevini kısmen sürdürmektedir. Restorasyonu tamamlanarak kamusal alanın önemli parçalarından biri haline gelen tarihi köprünün peyzaj ve çevre düzenlemeleri ile bütünleştirilerek kentin önemli odak noktalarından biri olması sağlanabilir. Tarihi köprünün oldukça yakınında yeni inşa edilen başka bir köprü daha bulunmaktadır. Günümüzde araç trafiği bu yeni köprüden sağlanmaktadır. Yeni köprünün tarihi köprüye oldukça yakın inşa edilmesi tarihi köprü için risk teşkil etmesinin yanı sıra yoğun trafik içinde görsel kirliliğe de neden olmaktadır (Şekil 6).

Şekil 6. Koşa Köprüsü Restorasyon Sonrasına Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.1.5. Çalatlı Köprüsü

Çalatlı köprüsü, Yozgat ili Çalatlı köyünün sınırları içerisinde bulunmaktadır. Çalatlı suyu üzerinde buluna köprü yaklaşık 50 metre uzunluğunda 5 metre genişliğinde ve 4,50 metre yüksekliğinde moloz taş üzerine sarı düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Köprü en büyüğü yaklaşık 8 metre olmak üzere neredeyse her biri birbirine eşit dört adet basık yuvarlak kemer bulunmaktadır. Kemer gözlerinin birleştiği noktalarda toplam altı adet üst kısmı konik, daire formu mahmuz bulunmaktadır (URL 3; Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Köprü üzerinde kitabe olmadığı için yapının kim tarafından yapıldığı bilinmese de yapım tekniği bakımından köprünün XIX. yüzyıl sonunda inşa edildiği anlaşılmaktadır. Restorasyonu tamamlanan tarihi köprünün bir döneme ait yapım tekniğini yansıtmaya adına son derece önemlidir. Araç geçişine kapatılan tarihi köprünün bir peyzaj ögesi olarak kullanıma oldukça uygun olduğu görülmüştür (Şekil 7).

Şekil 7. Çalatlı Köprüsü Restorasyon Sonrasına Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.1.6. Tuzla Köprüsü (Sekili Köprüsü)

Tuzla köprüsü ya da Sekili köprüsü olarak bilinen köprü Yozgat ili, Yerköy ilçesi Sekili köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Delicesu ırmağı üzerinde buluna köprü yaklaşık 60 metre uzunluğunda, 4,20-4,50 metre genişliğindeki köprü kesme taş ve düzgün moloz taştan inşa edilmiştir. Köprü en büyüğü yaklaşık 11,20 metre açıklığında, 5,50 metre yüksekliğinde dört adet sivri kemer bulunmaktadır (Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Tabliyesi kıvrımlı şekilde her iki yakadan orta noktasına doğru yükselen Tuzla köprüsü "dik köprü" sınıfına girmektedir. Kemer gözlerinin birleştiği noktalarda mahmuzlar bulunmaktadır. Köprünün üzerinde kitabe olmadığı için kim tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmese de yapı özellikleri itibarıyla Selçuklu dönemine tarihlendirilebilir. Köprünün yakınlarında bulunan ve Selçuklu Dönemine ait olan Sekili (Delicesu) Han kalıntıları da bu durumu doğrular niteliktedir. Kısa süre önce restorasyonu tamamlanan köprü araç trafiğine kapalı olmasına rağmen herhangi bir kontrol olmamasından dolayı araçlar tarafından kullanılmaktadır. Köprünün hemen yanında alternatif bir yol güzergahı olmasına rağmen köprünün araçlar tarafından kullanılıyor olması köprü üzerinde ciddi hasarlara sebep olmuştur. Bu durumun önüne geçmek ve yapının daha fazla zarar görmemesi için gerekli

önlemler alınarak köprünün araç trafiğine kapatılması ve anıtsal nitelikte kalması sağlanmalıdır (Şekil 8).

Şekil 8. Tuzla Köprüsüne Restorasyon Sonrasına Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.2. Restorasyon Geçirmeyen Tarihi Taş Köprüler

3.2.1. Çekereksu Hanı Köprüsü (Antik Köprü)

Çekereksu Hanı ve köprüsü Yozgat'a bağlı Saraykent ilçesi Kesikköprü köyünde bulunan Çekerek ırmağı üzerindedir. Çekereksu Hanı Köprüsü aynı isimde anılan hanın yaklaşık 30-35 metre kuzeyinde yer almaktadır. Köprü ile aynı isimle anılan Çekereksu Hanı inşası 1239-1240 yıllarında Valide Sultan Melike Mahperi Hatun tarafından yapılmıştır. Fakat köprünün kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir (Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Günümüze kemeri ve gövdesi tamamen yok olmuş köprünün sadece kalıntıları mevcuttur. Yaklaşık 150-175 metre uzunluğunda olduğu anlaşılan köprü moloz taştan kireç harcı ile yığma şeklinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Günümüzde kullanılamaz durumda olan tarihi köprünün yanında yeni bir köprü inşa edilmiştir. Yozgat'ın önemli kültürel miraslarından biri olan Çekereksu Hanı ve Köprüsünün etrafındaki doğal riskler kaldırılarak belgeler ışığında restorasyonu yapılmalı ve anıtsal nitelikte korunması sağlanabilir. Bu şekilde yapılan koruma yaklaşımı bölgenin tarihine ışık tutmak ve farkındalık oluşturmaya adına son derece önemli bir adım olacaktır (Şekil 9).

Şekil 9. Çekereksu Hanı ve Köprüsüne Ait Kalıntılar (S. Sezer, 2021)

3.2.2. Ak Köprü

Ak Köprü Yozgat' a bağlı Boğazlıyan ilçesine 30 km mesafedeki Aşağısarıkaya köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmeyen köprü yaklaşık 17 metre uzunluğunda sarı renkte düzgün kesme taştan inşa edildiği anlaşılmaktadır. Köprü her biri 4 metre genişliğinde ve 2,50 metre yüksekliğinde iki basık yuvarlak kemer bulunmaktadır (URL 4). Köprü kemer gözlerinin birleştiği noktada yuvarlak formu bir adet mahmuz bulunmaktadır. Günümüzde ana yolun değişmesiyle işlevini kısmen yitiren köprü oldukça bakımsızdır. Birçok yerinde hasar bulunan köprü özgünlüğünü korumaktadır. Tarihi

köprünün restorasyonu yapılarak bir döneme ait yapım tekniğın korunabileceğı gibi Yozgat, Kayseri yol aksında yer alan tarihi diğır yapılar gibi Ak Köprü’de turizme kazandırılabilir (Şekil 10).

Şekil 10. Ak Köprüye Ait Fotoğraflar (S. Sezer, 2021)

3.2.3. Tek Kemerli Köprü ve Çeşme (Türkmen Köprüsü)

Tek kemerli köprü ya da Türkmen köprüsü olarak isimlendirilen köprü Boğazlıyan-Erkilet yolu üzerinde bulunan Yozgat Bozok Üniversitesi Erdoğan Akdağ Kampüsü civarındadır. Yaklaşık 23 metre uzunluğunda 4,50 metre genişliğindeki köprü kesme taştan tek göz olarak inşa edilmiştir. Basık yuvarlak köprü kemerlerini yaklaşık 4 metre genişliğinde ve 4,50 metre yüksekliğindedir (Sevim, 2018). Köprünün kim ve ne zaman yapıldığı bilinmemekle birlikte kampüs içerisinde yer alan “Armağan Köprüsü” ile benzer özelliklerde olması yapının II. Abdülhamit döneminde inşa edilmiş olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Kısmen sağlam ve kullanılabilir durumda olan köprü günümüzde ana yol ağlarının değişmesi ve bakımsızlıktan dolayı görünürlüğünü olumsuz etkilenmektedir. Türkmen köprüsünün güneyinde tarihi bir de çeşme bulunmaktadır. Köprü ile aynı malzemeden yapılmış olan bu çeşme kısmen sağlam olsa da işlevini yitirmiştir. Köprünün ve çeşmenin restorasyonu yapılması bir döneme ait kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması adına son derece önemlidir. Üniversite ve öğrenci yurtlarına yakın bir bölgede bulunan köprünün restorasyonu çevre düzenleme projesiyle bütünleştirilerek öğrenciler için alternatif bir rekreasyon alanı oluşturulabilir. Aynı zamanda Yozgat, Kayseri yol aksında yer alan tarihi diğır yapılarla birlikte köprü ve çeşmede turizme kazandırılabilir (Şekil 11).

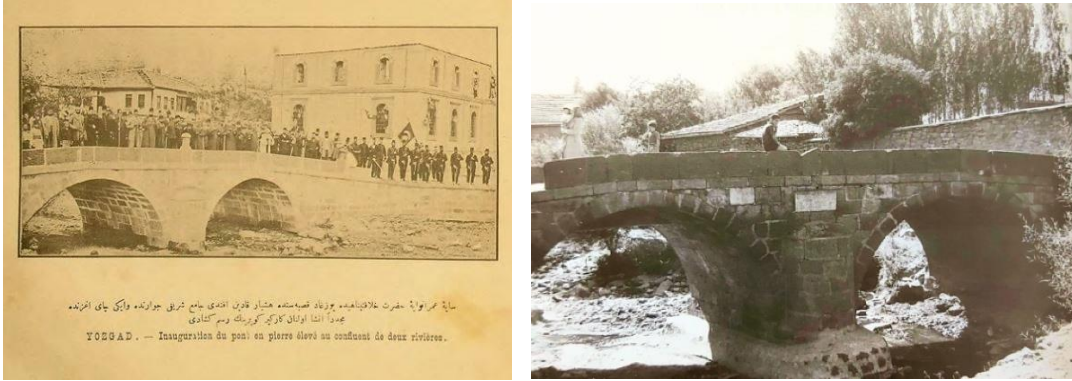

Şekil 11. Tek Kemerli Köprüsü ve Çeşmeye Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.2.4. Taş Köprü Merkez (Çapanoğlu Edip Bey Köprüsü)

Taş köprü diğır adıyla Çapanoğlu Edip Bey köprüsü, Antepoğlu mahallesi Nakipzade Cami güneydoğı ucunda Yozgat Çayı üzerinde yer almaktadır. Arşiv belgelerinden köprünün yaklaşık 23 metre uzunluğunda 5 metre genişliğinde sarı kesme taştan iki gözlü olarak inşa

edildiği anlaşılmaktadır. Köprü gözleri yuvarlak kemerli olup kemer gözlerinin birleştiği noktada sütun şeklinde mahmuz bulunmaktadır. Köprü gözlerinin kemer açıklığı 5,10 metre yüksekliği ise 3,90 metre civarında olduğu arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Kaynaklarda köprü üzerinde mermer bir kitabe olduğu yazmaktadır. Hakkı Acun köprü kitabesinden yola çıkarak yapının II. Abdülhamit döneminde inşa edildiğinden bahsetmektedir (Acun, 1981,2005; Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Çayın kurumasıyla üzeri kapatılan köprünün yol kotunun altında kaldığı tahmin edilmektedir. Yapılacak çalışmalar sonucu Çapanoğlu Edip Bey köprüünün gün yüzüne çıkarılması kültürel mirasın devamlılığının sağlanmasının yanı sıra şehir merkezinde bulunan tarihi saat kulesi, kamusal binalar, camiler ve konaklarla birlikte Yozgat'ın tarihine ışık tutması ve farkındalık oluşturmaya adına son derece önemli bir adım olacaktır (Şekil 12).

Şekil 12. Günümüzde Mevcut Olmayan Taş Köprüye (Merkez) Ait Görünüş (B. Sarısakal ve B. Kapusuzoğlu Arşivi)

3.2.5. Yusufözü Köprüsü

Yusufözü köprüsü, Yozgat ili Osmanpaşa köyünün girişinde bulunmaktadır. Köprü yaklaşık 7 metre uzunluğunda 4 metre genişliğindeki düzgün kesme sarı taştan beşik tonozlu ve tek göz olarak inşa edilmiştir. Köprü üzerinde kitabe olmadığı için yapının kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Ancak yapı özellikleri itibarıyla geç Osmanlı, erken Cumhuriyet dönemine tarihlendirilmektedir (Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Ana yolun değişmesiyle işlevini kısmen yitiren köprü oldukça bakımsızdır. Bu durum köprü görünürlüğünü de olumsuz şekilde etkilemektedir. Bakımsız durumda olan köprünün restorasyonu yapılarak özgün işlevini sürdürmesi sağlanabilir. Böylece bir döneme ait yapıım tekniği korunacağı gibi köprü Yozgat, Kayseri yol aksında yer alan tarihi diğer yapılar gibi turizme kazandırılması sağlanabilir (Şekil 13).

Şekil 13. Yusufözü Köprüsüne Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.2.6. Osmanpaşa Köprüsü

Osmanpaşa köprüsü, Yozgat ili Osmanpaşa köyünün güneyinde bulunmaktadır. Köprü yaklaşık 7 metre uzunluğunda 4 metre genişliğindeki düzgün kesme sarı taştan beşik tonozlu ve tek göz olarak inşa edilmiştir. Köprü üzerinde kitabe olmadığı için yapının kim

tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Yapı özellikleri itibariyle geç Osmanlı, erken Cumhuriyet dönemine tarihlendirilmektedir (Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Günümüzde ana yol güzergahının dışında kalan köprü işlevini kısmen sürdürmektedir. Ana yol ağlarının değişmesi ve bakımsızlık köprünün görünürlüğünü olumsuz şekilde etkilemektedir. Bakımsız durumda olan köprünün restorasyonu yapılarak özgün işlevini sürdürmesi sağlanabilir. Böylece bir döneme ait yapım tekniği korunacağı gibi köprü Yozgat, Kayseri yol aksında yer alan tarihi diğer yapılar gibi turizme kazandırılması sağlanabilir (Şekil 14).

Şekil 14. Osmanpaşa Köprüsüne Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.2.7. Akbucak Köprüsü

Akbucak köprüsü, Yozgat ili Sarıkaya ilçesi Akbucak köyünde bulunmaktadır. Köyün güneyinde bulunan Kanak çayı üzerinde bulunan köprü yaklaşık 20 metre uzunluğunda kesme sarı ve koyu taştan inşa edilmiştir. Köprü iki adet yuvarlak kemer bulunmaktadır. Köprünün doğu cephesinde, kemer gözlerinin birleştiği noktalarda bir adet mahmuz bulunmaktadır. Köprünün güney cephesinde mermerden bir kitabe bulunmaktadır. Kitabede yer alan bilgilerden köprünün H-1328 (1910) tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Geç Osmanlı dönemine ait olan taş köprü kısmen sağlam durumdadır (Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Yol güzergahında bulunan köprü günümüzde araçlar tarafından kullanılmaktadır. Üzeri asfaltlanan ve birçok yerinde hasar bulunan köprü özgünlüğünü kısmen korumaktadır. Bakımsız durumdaki tarihi köprünün araçlar tarafından kullanılıyor olmasından kaynaklı riskler söz konusudur. Ayrıca derenin kurumması ve köprünün etrafını saran bitki örtüsü köprüye yapısal ve fiziksel olarak zarar vermektedir. Kısmen özgünlüğünü koruyan köprünün güçlendirilip, restorasyonu yapılması gerekmektedir. Böylece köprünün korunmuş ve özgün işlevini sağlıklı bir şekilde sürdürmesi sağlanacaktır (Şekil 15).

Şekil 15. Ak Köprüye Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.2.8. Köklü Dere-I Köprüsü

Köklü Dere-I Köprüsü, Yozgat ili Akdağmadeni ilçesi Yeşildere Mahallesiinde bulunmaktadır. Köklü Dere üzerinde bulunan köprü arşiv belgelerine göre kesme taştan 3 metre yüksekliğinde iki gözlü ve yuvarlak kemerli olarak inşa edilmiştir (Yozgat İl Müze

Müdürlüğü). Köprü'nün bulunduğu bölgede pek çok tarihi kilise ve evin olması bölgenin turizm potansiyelini göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir. Böylesine önemli bir bölgede bulunan tarihi köprü yol genişletme çalışmaları kapsamında beton kısımlar ilave edilerek üzeri asfaltlandığı tespit edilmiştir. Bu durum köprü'nün görünürlüğünün neredeyse yitirmesine sebep olmuştur. Ayrıca dere yatağının tabanının beton kaplanması ve derenin kurumması tarihi köprüyü olumsuz etkilemektedir. Günümüzde özgünlüğünü büyük ölçüde yitirdiği tespit edilen köprü araçlar ve yayalar tarafından kullanılmaktadır. Tarihi köprü'nün gün yüzüne çıkarılarak restorasyonu yapılması bir döneme ait yapım tekniğinin yansıtması adına son derece önemlidir. Bu sayede köprü'nün yaya kullanımına uygun işlevini sürdürmesi ve birçok tarihi yapının bulunduğu bölgede kent yaşamına katılması sağlanabilir (Şekil 16).

Şekil 16. Köklü Dere-I Köprüsüne Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.2.9. Köklü Dere-II Köprüsü

Köklü Dere-II Köprüsü, Yozgat ili Akdağmadeni ilçesi Yeşildere Mahallesinde Köklü Dere-I köprüsünün kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Kitabesi bulunmayan köprü kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Köprü kesme taştan yaklaşık 3 metre yüksekliğinde ve 3 metre genişliğinde tek gözlü ve yuvarlak kemerli olarak inşa edilmiştir (Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Köprü'nün bulunduğu bölgede birçok tarihi yapının olması köprü ve çevresinin turizm potansiyelini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Günümüzde kısmen sağlam ve kullanılabilir durumda olan tarihi köprüye geliş güzel beton eklentiler yapıldığı tespit edilmiştir. Günümüzde araçlar ve yayalar tarafından kullanılan köprü'nün birçok yerinde hasar gözlenmektedir. Ayrıca dere yatağının tabanının beton kaplanması ve derenin kurumması tarihi köprüyü olumsuz etkilemektedir. Özgünlüğünü kısmen yitirmiş köprü aslına uygun restore edilerek işlevini sürdürmesi ve bölgede bulunan birçok tarihi yapı gibi turizme kazandırılması sağlanabilir (Şekil 17).

Şekil 17. Köklü Dere-II Köprüsüne Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.2.10. Delice Köprüsü

Delice Köprüsü, Yozgat ili Yerköy ilçesine 1 kilometre uzaklıkta Kale Seramik fabrikasının 400 metre güneydoğusunda bulunmaktadır. Delice ırmağı üzerinde bulunan köprü yaklaşık

25 metre uzunluğunda ve dört kemerlidir. Köprü kemerleri kesme taştan ve beşik kemerli, köprü ayakları ise düzensiz taşlardan inşa edilmiştir. Kaynaklarda Alman Arkeolog Hans Henning von der Osten' in "*Oriental Institute Communucations*" adlı 1927 tarihli makalesinde bu bölgede bulunan bir Roma köprüsüne ait kalıntılardan bahsetmektedir. Daha önce tadilat geçirdiği anlaşılan Delice Köprüsünün Von Der Ostenin bahsetmiş olduğu Roma köprüsü olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir (Acun, 2005). Günümüzde yaya ve araçlar tarafından kullanılan köprünün birçok yerinde hasar bulunmaktadır. Köprünün Yerköy merkezine oldukça yakın olması, etrafında fabrika ve tren yolunun olması üzerindeki trafiği artırmaktadır. Bu durum özgün işlevini sürdüren köprü için risk oluşturmaktadır. Ayrıca derenin kuruması ve köprünün etrafını saran bitki örtüsü köprüye yapısal ve fiziksel olarak zarar vermektedir. Delice köprüsünün korunması bir döneme ait yapım tekniğini yansıtmaları açısından son derece önemlidir. Bu kapsamda tarihi köprünün güçlendirilerek restore edilmesi ve özgün işlevini yaya kullanımında sürdürmesi sağlanabilir (Şekil 18).

Şekil 18. Delice Köprüsüne Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.2.11. Aşağıelmahacılı Köyü Köprüsü

Aşağıelmahacılı Köprüsü, Yozgat ili Yerköy ilçesi Aşağıelmahacılı köyü ile Kahya köyü arasında, Aşağıelmahacılı köyüne 200 metre mesafede bulunmaktadır. Eğriöz deresi üzerinde bulunan köprü yaklaşık 24 metre uzunluğunda, 4,70 m genişliğinde sarı kesme taştan inşa edilmiştir (Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Üç göz olarak inşa edilen köprü yuvarlak kemerlidir. Köprünün kuzey cephesinde bulunan orta kemer ayağında sütun şeklinde mahmuz bulunmaktadır. Tarihi köprüye yol genişletme kapsamında sonradan beton bir kısım ilave edilerek özgünlüğünü büyük ölçüde yitirdiği tespit edilmiştir. Günümüzde araç ve yaya trafiğinde kullanılan köprü üzerinde birçok hasar bulunmaktadır. Köprünün etrafını saran otlar, bakımsızlık ve geliş güzel yapılan tadilatlar nedeniyle oldukça kötü durumda olan yapının kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Köye ulaşımı sağlayan yollardan biri üzerinde bulunan tarihi köprünün bir döneme ait yapım tekniğinin yansıtmaları ve özgün işlevini hala sürdürmesi son derece önemlidir. Köprünün mevcut veri ve belgeler ışığında çevresel düzenlemelerle birlikte restore edilerek özgün işlevinin yaya kullanımına uygun sürdürmesi sağlanabilir (Şekil 19).

Şekil 19. Aşağıelmahacılı Köyü Köprüsüne Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.2.12. Karayakup Köprüsü

Karayakup köprüsü ya da Taş köprü olarak bilinen köprü Yozgat ili, Sarıkaya ilçesi, Karayakup Beldesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. Büyükkanat çayı üzerinde bulunan köprü yaklaşık 25-30 metre uzunluğundaki sarı kesme taştan inşa edilmiştir. İki gözlü olan köprü basık yuvarlak kemerlidir. Kemer açıklığı ve yüksekliği yaklaşık 5-6 metredir. Köprü'nün doğu kısmında kemer birleşiminde küresel bir mahmuz bulunmaktadır (Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Köprü'nün batısına yol genişletme kapsamında sonradan beton bir kısım ilave edilerek üzeri asfaltlanan köprü'nün özgünlüğünü büyük ölçüde yitirdiği tespit edilmiştir. Köprü'nün üzerinde kitabeye rastlanmadığı için kim tarafından ve ne zaman yapıldığı tam olarak tespit edilemese de yapı özellikleri itibarıyla XIX. yüzyıl sonu olarak tarihlendirilmektedir. Şehir içinde bulunan köprü günümüzde yaya ve araçlar tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Köprü özgün işlevini sürdürmeye devam etse de yoğun kullanımın oluşturduğu riskler söz konusudur. Derenin kuruması ve köprü'nün etrafını saran bitki örtüsü köprüye yapısal ve fiziksel olarak zarar vermektedir. Bir bölümüyle özgünlüğünü koruyan köprü'nün korunması bir döneme ait yapım tekniğinin yansıması ve özgün işlevini hala sürdürmesi son derece önemlidir. Bu kapsamda Karayakup köprüsünün mevcut veri ve belgeler ışığında çevresel düzenlemelerle birlikte restore edilmelidir. Köprü üzerinde bulunan yoğun araç trafiği kaldırılarak köprü'nün özgün işlevinin sürdürmesi sağlanabilir (Şekil 20).

Şekil 20. Karayakup Köprüsüne Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.2.13. Doğankent Köprüsü

Doğankent Köprüsü Yozgat ili, Sorgun ilçesi, Doğankent kasabası sınırları içerisinde kasabanın yaklaşık 800 metre kuzeybatısında bulunmaktadır. Köprü beşik tonozlu ve tek gözlü olarak inşa edilmiş olup yaklaşık 5 metre genişliğinde ve 7 metre boyundadır (Yozgat İl Müze Müdürlüğü). Köprü sarı düzgün kesme taş, kemer seviyesinde ise düzgün olmayan taşlardan inşa edilmiştir. Köprü üzerinde kitabe olmadığı için yapının kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Ancak yapı özellikleri itibarıyla geç Osmanlı, erken Cumhuriyet dönemine tarihlendirilmektedir. Ana yol güzergahının dışında kalan köprü günümüzde özgün işlevini sürdürmeye devam etmektedir. Ana yol ağlarının değişmesi ve bakımsızlık köprü'nün görünürlüğünü olumsuz şekilde etkilemektedir. Bütünlüğünü kısmen koruyan köprü restore edilerek yaya kullanımında özgün işlevini sürdürmesi sağlanabilir (Şekil 21).

Şekil 21. Doğankent Köprüsüne Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.2.14. Aşağıbağlar Köprüsü

Aşağıbağlar köprüsü Yozgat, Boğazlıyan yolu üzerinde Büyükincirli köyü yol ayrımının geçtikten sonra yolun karşısında bulunmaktadır. Osmanpaşa deresinin kollarından birinin üzerinde bulunan köprü yaklaşık 14 m uzunluğunda, 5 m genişliğinde ve 3 m yüksekliğindedir. Köprü yuvarlak kemerli olup yaklaşık 4,50 m kemer açıklığına sahiptir (Sevim, 2018). Tek kemerli olduğu anlaşılan köprü düzgün sarı kesme taştan inşa edilmiştir. Köprü üzerinde kitabe olmadığı için yapının kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmese de yapım tekniği bakımından köprünün XIX. yüzyıl sonunda inşa edildiği düşünülmektedir. Ana yol güzergahı dışında kalan köprü işlevini kısmen sürdürmesine rağmen oldukça bakımsız durumdadır. Ayrıca dere yatağının kuruması ve köprünün etrafını saran bitki örtüsü köprüye yapısal ve fiziksel olarak zarar vermektedir. Kısmen özgünlüğünü koruyan köprünün araç trafiğine kapatılarak restorasyonunun yapılması gerekmektedir. Böylece köprünün korunmuş ve özgün işlevini sağlıklı bir şekilde sürdürmesi sağlanacaktır (Şekil 22).

Şekil 22. Aşağıbağlar Köprüsüne Ait Görünüş (S. Sezer, 2021)

3.2.15. Çıkrıkçılar Köyü Köprüsü

Çıkrıkçılar köyü köprüsü, Yozgat ili, Sarıkaya ilçesine bağlı Çıkrıkçı köyünde sınırları için olduğu bilinmektedir. Kanak suyu üzerinde bulunan ve 1904'te inşa edildiği tahmin edilen köprü özgün hali sarı kesme taştan üç gözlü olarak inşa edilmiştir. Köprüye ait fotoğraf ve arşiv belgelerinde köprüye daha sonra dere yatağının genişlemesinden dolayı dört göz daha eklendiği anlaşılmaktadır. 1989'da dere ıslah sırasında sonradan eklenen beton dört gözün yıkıldığı köprünün özgün halinde oluşturan üç gözlü taş köprünün ise yol kotunun altında kaldığı tahmin edilmektedir (URL 5). Yapılacak çalışmalar sonucu Çıkrıkçılar köyü köprüsünün gün yüzüne çıkarılması kültürel mirasın korunmasının yanında bölgenin tarihine ışık tutması ve farkındalık oluşturmaya adına son derece önemli bir adım olacaktır (Şekil 23).

Şekil 23. Çıkrıkçılar Köyü Köprüsüne Ait Görünüş (S. Sezer, 2021, URL 4)

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma kapsamında Yozgat ilinde bulunan 21 adet tarihi taş köprü değerlendirilerek durumları hakkında da bilgiler verilmiş ve birtakım önerilerde bulunulmuştur. Roma, Anadolu Selçuklu, Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemine tarihlendirilen bu köprülerden bir kısmı günümüzde hala kullanılırken bir kısmı ise mevcut yolların dışında kalmaları

sebebiyle asıl işlevlerini yerine getirememektedir. Tarihi yapılar gelecekle bağ kuran, aidiyet duygusuna sahip sağlıklı toplumlar oluştururken mevcut yapı stoğunun kullanılması ile turizmi geliştirerek bulunduğu yöreye ekonomik bir katkı da sağlamaktadırlar. Kültürel, sosyal, ekonomik pek çok boyutu olan korumanın sağlıklı yürütülebilmesi için işlevini kaybetmiş tarihi yapılara uygun işlevler verilerek yeniden kullanımlarının sağlanması ile kent yaşamına dahil edilmesi kabul edilmiş yöntemlerden biridir. Bu bağlamda çalışma alanı kapsamında Yozgat Bozok Üniversitesi kampüsü içinde yer alan köprülerden Tarihi Kemer (Armağan) Köprüsü kampüs hayatının önemli bir parçası konumunda projelendirilmiş ve işlevlendirilmiştir. Tarihi köprü ile bütünleştirilen yapay göl, kafe, açık ve kapalı oturma alanları ile öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap veren ve yoğun kullanıma sahip bir rekreasyon alanına dönüştürülmüştür. Bu şekilde öğrencilerin yaşamına dahil olan tarihi köprü kampüs alanında odak noktası haline gelmiştir. Aynı zamanda tarihi bir öge ile buluşturulan genç öğrencilerin geçmişle bağ kurmaları sağlanmıştır. Tarihi köprünün kampüs hayatına zenginlik ve çeşitlilik katması, kampüs içerisinde gerek fiziki gerekse sosyal ve kültürel özelliği ile öğrencilerin ve diğer kullanıcıların tarihi yapı ile bütünleştiği görülmektedir.

Bu bağlamda diğer köprüler analiz edildiğinde aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere diğer köprülerin malzeme, mevcut durumları ve öneriler verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Yozgat İli İçinde Bulunan Tarihi Köprüler

Köprü Adı	İlçe	Akarsu	Yapım Yılı	Yapı Malzemesi	Mevcut Durumu	Önerilen İşlev
Tarihi Kemer (Armağan) Köprüsü	Merkez	Delicesu Irmağı	1894-1895	Sarı kesme taştan yığma	İyi durumda	Köprünün mevcut işleviyle korunmalı
Tek Kemerli Merkez Köprü	Merkez	Delicesu Irmağı	II.Abdülhamit Dönemi	Sarı kesme taştan yığma	İyi durumda	Çevre düzenlemesi yapılarak kampüs dokusuna katılmalı
Karabıyık Köprüsü	Merkez Köy	Kanak Çayı	1516	Kesme taştan yığma	İyi durumda	Yayalaştırılarak çevresindeki mesire alanı ile bütünleştirilmeli
Koşa Köprüsü (Taş Kemerli Köprü)	İlçe (Şefaattli) Merkez	Aksu Irmağı	19. yy	Kesme taştan yığma	İyi durumda	Kent merkezinde bulunan köprünün kamusal alana hizmet eden peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Çalatlı Köprüsü	Merkez Köy	Çalatlı Suyu	19. yy	Moloz taş üzerine sarı düzgün kesme taştan yığma	İyi durumda	Kırsal alanda bulunan köprünün mesire amaçlı kullanımına yönelik peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Tuzla (Sekili) Köprüsü	İlçe (Yerköy) Köy	Delicesu Irmağı	Selçuklu Dönemi	Kesme taş ve düzgün moloz taştan yığma	İyi durumda	Kırsal alanda bulunan köprü araç trafiğine kapatılarak mesire amaçlı kullanımına yönelik peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Çekereksu Köprüsü (Antik Köprü)	İlçe (Saraykent) Köy	Çekerek Irmağı	Bilinmiyor	Moloz taştan kireç harcı ile yığma	Harabe	Kırsal alanda bulunan köprünün restorasyonu yapılarak mesire amaçlı kullanımına yönelik peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Ak Köprü	İlçe (Boğazlıyan) Köy	Aşşağısarıkaya Deresi	Bilinmiyor	Sarı renkte düzgün kesme taştan yığma	Kısmen sağlam	Kırsal alanda bulunan köprünün restorasyonu yapılarak mesire amaçlı kullanımına yönelik peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Tek Kemerli Merkez Köprü (Türkmen Köprüsü)	Merkez	Delicesu Irmağı	II.Abdülhamit Dönemi	Kesme taştan yığma	Kısmen sağlam	Üniversiteye yakın bulunan köprünün restorasyonu yapılarak rekreasyon amaçlı peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Taş Köprü (Çapanoğlu)	Merkez	Yozgat Çayı	II.Abdülhamit Dönemi	Kesme sarı taştan	Mevcut Değil	Yol kötü altında bulunan köprünün gün yüzüne

Edip Bey Köprüsü)				yığma		çkarılarak restorasyonu ve kamusal alana hizmet eden peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Yusufözü Köprüsü	Merkez Köy	Yusufözü	Geç Osmanlı, Erken Cumhuriyet	Düzgün kesme sarı taştan yığma	Kısmen sağlam	Kırsal alanda bulunan köprünün restorasyonu yapılarak mesire amaçlı kullanımına yönelik peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Osmanpaşa Köprüsü	Merkez Köy	-	Geç Osmanlı, Erken Cumhuriyet	Düzgün kesme sarı taştan yığma	Kısmen sağlam	Kırsal alanda bulunan köprünün restorasyonu yapılarak mesire amaçlı kullanımına yönelik peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Akbucak Köprüsü	İlçe (Sarıkaya) Köy	Kanat Çayı	1910	Kesme sarı ve koyu taştan yığma	Kısmen sağlam	Kırsal alanda bulunan köprünün restorasyonu yapılarak mesire amaçlı kullanımına yönelik peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Köklü Dere- I Köprüsü	İlçe (Akdağmaden i) Merkez	Köklü Dere	Bilinmiyor	Kesme taştan yığma	Kısmen sağlam	Kent merkezinde bulunan köprünün restorasyonu yapılarak yayalaştırılmalı ve kamusal alana hizmet eden peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Köklü Dere- II Köprüsü	İlçe (Akdağmaden i) Merkez	Köklü Dere	Bilinmiyor	Kesme taştan yığma	Kısmen sağlam	Kent merkezinde bulunan köprünün restorasyonu yapılarak yayalaştırılmalı ve kamusal alana hizmet eden peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Delice Köprüsü	İlçe (Yerköy) K öy	Delicesu Irmağı	Tahminen Roma Dönemi	Düzgün olmayan kesme taşlardan yığma	Kısmen sağlam	Kırsal alanda bulunan köprünün restorasyonu yapılarak yayalaştırılmalı ve mesire amaçlı kullanımına yönelik peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Aşağıel mah acılı Köprüsü	İlçe (Yerköy) Köy	Eğriöz Deresi	19. yy	Düzgün sarı kesme taştan yığma	Kısmen sağlam	Kırsal alanda bulunan köprünün restorasyonu yapılarak yayalaştırılmalı ve mesire amaçlı kullanımına yönelik peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Karayakup Köprüsü	İlçe (Sarıkaya) Köy	Büyükkanat Çayı	19. yy	Sarı kesme taştan yığma	Kısmen sağlam	Kırsal alanda bulunan köprünün restorasyonu yapılarak yayalaştırılmalı ve mesire amaçlı kullanımına yönelik peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Doğankent Köprüsü	İlçe (Sorgun) - Kasaba		Geç Osmanlı, Erken Cumhuriyet	Sarı kesme taştan yığma	Kısmen sağlam	Kırsal alanda bulunan köprünün restorasyonu yapılarak yayalaştırılmalı ve mesire amaçlı kullanımına yönelik peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Aşağıbağlar Köprüsü	Merkez Köy	Osmanpaşa Deresi	19. yy	Düzgün sarı kesme taştan yığma	Kısmen sağlam	Kırsal alanda bulunan köprünün restorasyonu yapılarak yayalaştırılmalı ve mesire amaçlı kullanımına yönelik peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı
Çıkrıkçılar Köyü Köprüsü	İlçe (Sarıkaya) Köy	Kanat suyu	1904	Sarı kesme taştan yığma	Yol kotunun altında kalmıştır.	Kırsal alanda bulunan köprünün restorasyonu yapılarak yayalaştırılmalı ve mesire amaçlı kullanımına yönelik peyzaj ve çevre düzenlemesi yapılmalı

Restorasyonu yapılan köprülerden Koşa, Çalatlı ve Kampüsü içerisinde yer alan Tarihi Kemer köprü yeniden işlevlendirme ve koruma adına iyi birer örnek oldukları görülmektedir. Yine restorasyonu yapılmasına rağmen Karabıyık, Tuzla ve kampüs içerisinde yer alan Tek Kemerli köprünün vandalizm, ağır taşıt yükü ya da işlevsizlik nedeniyle hasar gördüğü ya da atıl kaldığı tespit edilmiştir. Kampüs içerisinde bulunan Tek Kemerli Köprünün restorasyonu yapılmış olmasına rağmen bulunduğu en kısa zamanda yapılacak bir çevre düzenlemesi ile üniversite kampüsü içerisinde önemli bir yere sahip olacaktır. Kampüs içerisinde restorasyonu yapılarak rekreasyona dahil edilen bu köprüler kuşkusuz kampüs alanı çehresinin değişmesinde önemli rol üstleneceklerdir. Koşa ve Çalatlı örneklerinde olduğu gibi restorasyon yapıldıktan sonrası köprülerin ağır taşıt trafiğine kapatılarak yayalaştırılması koruma adına doğru bir karardır.

Henüz restorasyonu yapılmamış 15 adet köprünün oldukça kötü durumda olduğu bu nedenle de bir an önce restorasyonlarının yapılarak daha görünür hale getirilmeleri son derece önemlidir. Bu köprülerin restorasyonlarının yapılması kadar “ne olarak kullanılması” gerektiği konusunda da uygun işlevlerin verilmesi son derece önemlidir. Çünkü yukarıda restorasyonları yapılmasına rağmen kötü kullanım nedeniyle tekrar yok olma sürecine giren tarihi köprüler de mevcuttur. Özellikle araç trafiğine kapatılması çok önemlidir. Ancak araç trafiğine kapatıldıktan sonra çok yakınına yapılan yeni köprüler de bu noktada tarihi köprülerin görsel ve yapılacak yeni kullanımda mekânsal önemini kaybettirmektedir.

Bu çalışma ile Anadolu’nun her köşesinde yer alan, geçmişin izlerini taşıyan, döneminin ulaşım sistemini ve tekniğini yansıtan tarihi köprülerden Yozgat İli içinde bulunan tarihi köprüler ele alınarak envanteri çıkarılarak değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamındaki köprüler Tarihi Kemer (Armağan) Köprüsü’nün restorasyonu ve yeniden kullanımı bağlamında değerlendirilmiş ve bu köprülere yeni işlev öneriler verilmiştir. Bu çalışma gelecekte tarihi köprülerde yapılacak restorasyon çalışmalarına örnek teşkil edebilecektir.

KAYNAKLAR

- Acun, H. (1981). Yozgat ve Yöresi Türk Devri Yapıları. Vakıflar Dergisi, 13, 635-715
- Acun, H. (2005). Bozok Sancağı’nda (Yozgat İli) Türk Mimarisi, Atatürk Kültür Dil TarihYüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Baki Sarısakal Tarihçi-Araştırmacı-Yazar Arşivi
- Burhanettin Kapusuzoğlu Fotoğraf Arşivi
- Ceylan, M. A. (2011). Gediz Havzasında Tarihi Köprüler Ve Fonksiyonel Özellikleri. Doğu Coğrafya Dergisi, 16(25), 103-132
- Erdoğan, A., Kabadayı, A. ve Akın, E. S. (2021). Kültürel Mirasın Fotogrametrik Yöntemle 3B Modellenmesi: Karabıyık Köprüsü Örneği, Türkiye İnsansız Hava Araçları Dergisi, 3(1), 23-27
- Gürbüz, S. M. (2012). Kayseri Taş Köprüleri, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Sanat Tarihi Bilim Dalı, Kayseri
- Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM) Tarihi Köprüler Şubesi Müdürlüğü Verileri, (2018) www.kgm.gov.tr
- Kıraç, B., Cantimur, B. B. ve Kaptı, M. (2015). Tarihi Kâgir Köprülerde Koruma Yaklaşımlarının İrdelenmesi: Menekşe/Nakkaş (Roma) Köprüsü, Odabaşı Köprüsü ve Ferhatpaşa Köprüsü, 5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu, Erzurum, 435-443
- Murat, G., Gülsün, T. ve Metin, S. (2000). Türkiye’nin Köprüleri: Bir Kültür Ögesi Olarak Köprü, Koç Allianz Hayat Sigorta Yayını, İstanbul
- Öcal, Y. (2015). XIX. Yüzyıl Seyahatnamelerinde Yozgat Ve Çevresi, Akademik Bakış Dergisi, Sayı 51, 49-61
- Sevim, A. (2018). Yozgat İl Merkez’inde Bulunan Tarihi Köprüler, III. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı, 03-05 Mayıs 2018, Yozgat, 11-27
- Selahaddin Sezer Fotoğraf Arşivi (2021)

- Tokat, M. E. ve Güngör, A. (2017). Batman İli Köprülerinin Mimari Açıdan Değerlendirmesi Ve Ticaret Yollarıyla İlişkisi, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7 (2/1), 71-82
- Tunç, G. (1978). Taş Köprülerimiz, *Karayolları Genel Müdürlüğü*, Yayın No.237, *Ankara*
URL 1: <https://earth.google.com/web/> (Erişim Tarihi: 12.21.2021)
URL 2: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/yoazgat/gezilecekyer/sefaatli-kosa-koprusu> (Erişim Tarihi: 08.10.2021)
URL 3: <http://www.ilerigazetesi.com.tr/guncel-yasam/tarihi-koprude-restore-h54687.html> (Erişim Tarihi: 08.10.2021)
URL 4: <http://www.bogazliyan.gov.tr/tarihi-ve-turistik-yerler> (Erişim Tarihi: 08.10.2021)
URL 5: <http://www.ilerigazetesi.com.tr/guncel/yenisi-yapildi-eskisi-gomuldu-h69099.html> (Erişim Tarihi: 11.09.2021)
- Yozgat İl Müze Müdürlüğü, Tescil Fişleri
Yozgat Kent Tarihi (2008). Yozgat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Bozok Ofset